דריי גרויסע אידישע גאונים נעשטאַרבען אין איין טאג

אין איין טאג, אין דעם דינסטאג־דינגן טאג פון דער היינטיגער וואך זענען נעשטאַרבען דריי באריהמטע אידישע פֿערזענליכקייטן, יעדער איינער א גאון אין זיין פֿאך.

פון האַלייוואוד, די באריהמטע מוא־ווי קאָלאָניע קומט די טרויעריגע נייעס, אז דאָרטען איז נעשטאַרבען דער גרויסער אידישער קינסטלער, רודאָלף שילדקרויט.

צו זיבעציג יאָהר איז רודאָלף שילד־קרויט נעשטאַרבען. א שטורמישע קאַריערע האָט אים פֿון דער דורכגעמאַכט: געבוירען אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, געוואָרען באַ־ריהמט ווי א שוישפּיעלער אין דייטשלאַנד זיך שפּעטער אומגעקערט צו דער אידי־שער ביהנע און נעענדיגט זיין לעבען אין האַלייוואוד.

מיט זיין לעבען איז פֿארבונדען דאָס וואַנדער לעבען פון דעם אידישען קינסט־לער, וועלכער באַרייכערט די גאַרע וועלט און האָט פֿאר זיך אליין ניט קיין אנ־דענק פֿאַרלאָזט, ער אליין איז נעווען א דראַמאַ־טיש פֿערזענליכקייט אין די אמעריקע־נער פֿון שיקאָגא, אָבער ווי ער איז נעקומען צו דער ביהנע און ער האָט זיך אַרויסגעדראַפּעט אויפֿן הויכען פּונקט פֿון קינסטלערישן ערפֿאָלג, כּולם, אדלער האָט אָבער געפּיהלט אז דורך שילד־קרויט, רודאָלף שילדקרויט.

צו זיבעציג יאָהר איז רודאָלף שילד־קרויט נעשטאַרבען. א שטורמישע קאַרי־ערע האָט ער דורכגעמאַכט: געבוירען אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, געוואָרען באַ־ריהמט ווי א שוישפּיעלער אין דייטשלאַנד זיך שפּעטער אומגעקערט צו דער אידי־שער ביהנע און נעענדיגט זיין לעבען אין האַלייוואוד.

מיט זיין לעבען איז פֿארבונדען דאָס וואַנדער לעבען פון דעם אידישען קינסט־לער, וועלכער באַרייכערט די גאַרע וועלט און האָט פֿאר זיך אליין ניט קיין אנ־דענק פֿאַרלאָזט, ער אליין איז נעווען א דראַמאַ־טיש פֿערזענליכקייט אין די אמעריקע־נער פֿון שיקאָגא, אָבער ווי ער איז נעקומען צו דער ביהנע און ער האָט זיך אַרויסגעדראַפּעט אויפֿן הויכען פּונקט פֿון זיין שפּיעל, נאָר אין דער אידישער ביהנע.

בכלל זיינען בעקאַנט וועניג פאַק־טען פון שילדקרויט ביאָגראַפֿיע. מען וויים אז ער האָט קיין עלטערען נישט געהאַט, אָבער ווי ער איז נעקומען צו דער ביהנע און ער האָט זיך אַרויסגעדראַפּעט אויפֿן הויכען פּונקט פֿון זיין שפּיעל, נאָר אין דער אידישער ביהנע.

אין 1913, ווען עס האָט אויסגעברא־כען דער "מלך סטרייק", ווען די סטרייד־שׂ אַרבייטער זיינען אַרויס אין סטרייק, האָט שילדקרויט אויפֿגע־פּיהרט משה שאר'ס פּיעסע "נומער 37" אין טאַליא טעאַטער. די איינגאַהמען פון דאָזיגע פֿאַרשטעלונגען זיינען גענאַנ־גען פֿאר די ארבייטסלאָזע שוישפּיעלער.

ווען שילדקרויט איז צוריק אוועק קיין ניו יאָרק אין 1919 איז ער בראַכט געוואָרען פֿון לוים ביזנעס פֿאר זיין "נייעס אידישען טעאַטער" ווָאס איז דאָן נעווען אין גרויסע מערסיאָן סקווער גאַרדען.

ביי זיין צוריקקומען האָט ער ער־קלעהרט אז ער האָט קיינמאָל ניט געליי־קענט אז ער האָט אַזעלכע אידיש, נאָר האָט אויף אים אַזוי ווי אין שטאַלץ פּונקט פֿאַרקערט, אז אַ איד שפּילט אויף זיין אידיש שפּיעלען. ער איז דאָן אויפֿגעטראַטן אין "דייטשער מאַטער", אין "קרייצער סאָנאַטא", אין גאָטעספּילדס אין אשאַראַוויטש'עס פּאָמעדיע "יאָ פֿארהייי־לע מזל" פון שאָמער און אין אייניגע דייטשע פּיעסען אין אידיש. שפּעטער, ווען ער איז נאָך אַמאָל אַרויס אויפֿן ווי־דישען וועג, האָט ער אויך כּמה מאָל געשפּילט אין ווילנע, לעמבערג, אין ווַארשע, אין בוקאָרעסט, אין לאָדזש, אין פּאָזנאַן, אין לעמבערג, אין קראַקע, אין סאָסנאָוויץ, אין קעניגסהיטע, אין בּרעסלַע, אין פֿרַנקפֿורט אַם מיין, אין האַמבורג, אין ווין, אין פּראַג, אין בודאַפּעסט, אין לאָנדאָן, אין פּאַריז, אין ברוסל, אין אַנטווערפּען, אין אַמסטערדאַם, אין האַג, אין ברעסלַוי